

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΡΠΕΤΟΠΑΝΙΔΑ

Η Ελλάδα διαθέτει την πλουσιότερη ερπετοπανίδα της Ευρώπης. Χάρη στην ιδιάστερη γεωγραφική της θέση, ανέμεσα σε τρεις ηπείρους κάθε μία από τις οποίες συνεισφέρει το δικό της διακριτό πανιδικό αποτύπωμα, και τον υψηλό νησωτισμό, που προσφέρει την απαραίτητη απομόνωση για να ολοκληρωθούν ειδογενετικές διαδικασίες, τη χώρα μας φιλοξενεί πολλά διαφορετικά Αμφίβια και Ερπετά. Μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί 100 είδη, πολλά από τα οποία εξαπλώνονται μόνο στην χώρα μας. Στο φυλλάδιο παρουσίζονται συνοπτικά κάποια από τα πιο σημαντικά είδη: ενδημικά (είδη με αποκλειστική κατανομή στην Ελλάδα) και είδη Προτεραιότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το φυλλάδιο αυτό αποτελεί μια πρώτη εισαγωγή στον εντυπωσιακό κόσμο των ελληνικών Αμφίβιων και Ερπετών. Τα κείμενα αποτελούν μια σύντομη σύσταση κάποιων μόνο από τα πολλά Αμφίβια και Ερπετά της πατρίδας μας. Για μια πιο ολοκληρωμένη γνωριμία με την ελληνική ερπετοπανίδα, ο αναγνώστης παροτρύνεται να επισκεφθεί την ιστοσελίδα <http://herpetlas.gr> όπου παρέχονται περισσότερες πληροφορίες για το σύνολο των ειδών, καθώς και διεξοδικά στοιχεία για την εξάπλωση τους αποτυπωμένα σε λεπτομερείς χάρτες. Επίσης, από την ίδια θέση, προσφέρεται η δυνατότητα ηλεκτρονικής λήψης της ψηφιακής έκδοσης του βιβλίου «Ατλας των Αμφίβιων και των Ερπετών της Ελλάδας» όπου παρουσιάζονται βασικές γνώσεις για τη γενική βιολογία των ειδών, την κατάσταση διατήρησή τους και το καθεστώς προστασίας και κινδύνου τους μαζί με αναλυτικούς χάρτες με παρουσίαση της ακριβούς εξάπλωσης των ειδών.

Η Ελληνική Ερπετολογική Έταιρεία ιδρύθηκε το 1999 και έκτοτε δραστηριοποιείται ενεργά στη μελέτη, την προστασία και τη διατήρηση των πληθυσμών των Αμφίβιων και των Ερπετών της χώρας. Το φυλλάδιο αυτό, καθώς και η ιστοσελίδα και το βιβλίο, συντάχθηκαν από τα μέλη της Έταιρείας με την υποστήριξη του Πράσινου Ταμείου στο πλαίσιο του χρηματοδοτικού προγράμματος «Καινοτόμες Δράσεις με τους Πολίτες - Φυσικό Περιβάλλον και Καινοτόμες Περιβαλλοντικές Δράσεις 2018» με τίτλο έργου «Γνωρίζοντας και Προστατεύοντας την Ελληνική Ερπετοπανίδα».

Επιμέλεια φυλλαδίου:
Παναγιώτης Παφίλης, Απόστολος Χριστόπουλος

Ομάδα Συντονισμού Έργου:
Παναγιώτης Παφίλης, Παναγιώτα Μαραγκού, Πέτρος Λυμπεράκης

Φωτογραφίες:
I. Ιωαννίδης, M. Νικολάου, P. Παφίλης, H. Στραχίνης,
Απ. Χριστόπουλος

Κιτρινομπομπίνα *Bombina variegata*

Μήκος σώματος 3-5,3 εκατοστά. Χρώμα ράχης σκούρο λαδί με μικρά σκουρόχρωμα στίγματα. Χρωματισμός κάτω μέρους κίτρινος ή πορτοκαλί με μαύρες κηλίδες. Το δέρμα καλύπτεται από φυμάτια και η κόρη του ματιού έχει σχήμα καρδιάς ή τριγωνικό. Δεν υπάρχει τυμπανική μεμβράνη και στα αρσενικά ο εξωτερικός φωνητικός σάκος απουσιάζει.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Δραστηριοποιείται κυρίως την ημέρα. Σε νάρκη από τον Οκτώβριο έως τον Μάρτιο. Η αναπαραγωγή πραγματοποιείται άνοιξη-καλοκαίρι και τα θηλυκά γεννούν 100-170 αυγά. Τρέφεται με Αρθρόποδα, σαλιγκάρια, Χειλόποδα, Διπλόποδα και Ακάρεα. Ζει σε λιμνούλες, πηγές, ρυάκια, έλη, ποτίστρες ζώων και νερολακούμβες.

Εξάπλωση

Ζει σε όλη τη νότια και κεντρική Ευρώπη. Σπηλαίες αποτελούνται σε υψόμετρα 600-2.000 μέτρων, σε ορεινούς όγκους της βόρειας και κεντρικής χώρας και στην Εύβοια.

Βάτραχος της Καρπάθου *Pelophylax cerigensis*

Μήκος σώματος 5-7 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καρέ-κριζος ή καφέ-λαδί με πολλά μικρά σκουρόχρωμα στίγματα και κηλίδες. Δύο παράλληλες δερμικές πτυχές διατρέχουν τη ραχιαία πλευρά καθ' όλο το μήκος.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Δραστηριοποιείται την ημέρα αλλά τους θερινούς μήνες η δραστηριότητα μετατοπίζεται το δειλινό. Ενεργός όλη τη διάρκεια του χρονού. Τρέφεται με Έντομα (κυρίως Κολεόπτερα και Υμενόπτερα) και Αράχνες.

Εξάπλωση

Ενδημικό είδος της Καρπάθου. Εντοπίζεται σε δύο ρεματιές στο βόρειο τμήμα του νησιού, σε ύψομετρα ρυάκων κοντά στο χωριό Όλυμπος καθώς και σε ποτίστρες ζώων.

Βάτραχος της Κρήτης *Pelophylax cretensis*

Μήκος σώματος 5-8,5 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης γκρι, λαδί ή καφέ με κέφη ή λαδί κηλίδες. Κοιλιά ανοιχτόχρωμη με γκριζωπά στίγματα, ενώ το εσωτερικό των άκρων είναι κίτρινο. Έχει διακριτές ραχιοπλευρικές δερματικές αναδιπλώσεις. Στα αρσενικά φωνητικοί σάκοι σκούρου γκρι χρώματος.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Δραστηριοποιείται κυρίως τις νυχτερινές ώρες. Αναπαράγεται από τον Φεβρουάριο έως τον Ιούλιο-Αύγουστο. Διαχειμάζει ενώ στις νοτιότερες περιοχές μπορεί να παραμένει ενεργός καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Τα θηλυκά εναποθέτουν περίπου 200 αυγά σε υδρόβια φυτά. Συναντάται σε μόνιμες υδατοσυλλογές με πλούσια υδρόβια βλάστηση. Τρέφεται με χερσαία και υδρόβια Αρθρόποδα και Έντομα.

Εξάπλωση

Ενδημικό είδος της Κρήτης. Ενδημικό είδος των Βαλκανίων. Στην Ελλάδα εξαπλώνεται σε δυτική Μακεδονία, Ήπειρο, Θεσσαλία, δυτική Στερεά και Κέρκυρα.

Χοχολίνα *Lyciasalamandra helverseni*

Μήκος σώματος 12-15 εκατοστά. Σώμα λεπτό και κυλινδρικό με κεφάλι πεπλατισμένο με μεγάλα μάτια και ανεπιγυμένους παράπονους αδένες. Χρωματισμός ράχης καφέ με κίτρινες κηλίδες. Τα αρσενικά φέρουν μυτερή απόφυση στη βάση της ουράς για τη σύζευξη.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Δραστηριοποιείται τις νυχτερινές ώρες και σε περιόδους με υψηλά επίπεδα υγρασίας. Παραμένει ενεργό από τον Οκτώβριο μέχρι τον Απρίλιο, ενώ το θηλυκά γεννούν 100-170 αυγά. Τρέφεται με Αρθρόποδα, σαλιγκάρια, Χειλόποδα, Διπλόποδα και Ακάρεα. Ζει σε λιμνούλες, πηγές, ρυάκια, έλη, ποτίστρες ζώων και νερολακούμβες.

Εξάπλωση

Ενδημικό είδος της Καρπάθου, της Σαρίας και της Κάσου. Συναντάται σε περιοχές με φρύγανα και λιβάδια ή ακόμη και σε ανθρώπινους οικισμούς.

Γραικοχελώνα *Testudo graeca*

Μήκος χελού 25-30 εκατοστά. Χρωματισμός χελύου κίτρινο-καφέ, λαδί ή πρασινάτο με καφέ ή μαύρα μπαλάματα. Χρωματισμός πλάστρου κίτρινο-καφέ με μαυριδέρα μπαλάματα. Μία μόνο πλάκα πάνω από την ουρά.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Δραστηριοποιείται την ημέρα. Ανάλογα με τις συνθήκες, μπορεί να πέσει σε χειμεριά νάρκη. Συναντάται σε μεγάλη ποικιλία ενδιαιτημάτων, φυσικών και ανθρωπογενών. Η αναπαραγωγή γίνεται την άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν 1-3 φορές το χρόνο. Είναι κυρίως φυτοφάγο είδος, αλλά περισσαπλάκα τρέφεται και μικρά Ασπιόνδυλα.

Εξάπλωση

Απαντάται στη βόρεια δυτική Αφρική, τη δυτική Ασία και τα Βαλκάνια. Στην Ελλάδα εξαπλώνεται σε Μακεδονία και τη Θράκη καθώς και σε νησιά του βορειο-ανατολικού Αιγαίου.

Μεσογειακή χελώνα *Testudo hermanni*

Μήκος χελού έως 25 εκατοστά. Χρωματισμός χελύου σε ποικίλες αποχρώσεις από κίτρινο έως καφέ, με καφέ ή κίτρινα μπαλάματα, αντίστοιχα. Χρωματισμός πλάστρου σκούρος με μία κιτρινωτή λωρίδα κατά μήκος. Δύο πλάκες πάνω από την ουρά και μία φολδίδα στην άκρη της.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Ημερόβιο είδος με δυνατότητα χειμέριας νάρκης. Απαντάται σε ποικιλία ενδιαιτημάτων, φυσικών και ανθρωπογενών με πυκνή βλάστηση. Ζευγαρώνει την άνοιξη και τα θηλυκά γεννούν 1-2 φορές το χρόνο. Είναι αποκλειστικά φυτοφάγο είδος.

Εξάπλωση

Απαντάται στα Βαλκάνια, την Ιταλία και τη νότια Γαλλία. Στην Ελλάδα εξαπλώνεται σε όλη την ηπειρωτική χώρα, την Εύβοια και στα περισσότερα νησιά του Ιονίου.

Κρασπεδοχελώνα *Testudo marginata*

Μήκος χελού έως 35 εκατοστά. Χρωματισμός χελύου μαύρους με κίτρινα μπαλάματα. Χρωματισμός πλάστρου κίτρινος με μαύρα μπαλάματα. Οι πλάκες στο πίσω μέρος του χελού έχουν χαρακτηριστική κλίση προς τα έξω. Μία μόνο πλάκα πάνω από την ουρά.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Ημερόβιο είδος. Συναντάται σε πυκνή βλάστηση, κυρίως σε θαμνώνες, δάση βελανιδιάς, ακόμα και σε καλλιέργειες. Ζευγαρώ

Σαμιαμίδη της Κρήτης *Mediodactylus bartoni*

Κλωστιδάκι *Podarcis cretensis*

Σαύρα της Μήλου *Podarcis milensis*

Κονάκι του Ιονίου *Anguis cephalonica*

Οθωμανική Οχιά *Montivipera xanthina*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καφέ-γκρι με σκουρόχρωμες ραχιαίες γραμμές που σχηματίζουν σχήμα V. Έχει χαρακτηριστικές κάθετες οφθαλμικές κόρες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Κρήτης.

Σαμιαμίδη των Δωδεκανήσων *Mediodactylus oertzeni*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καφέ-γκρι με σκουρόχρωμες ραχιαίες γραμμές που σχηματίζουν σχήμα V. Το σώμα του διατρέχουν πολυάριθμες ευθείες γραμμές από μικρά φυμάτια που φτάνουν μέχρι την ουρά. Έχει χαρακτηριστικές κάθετες οφθαλμικές κόρες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Καρπάθου, της Κάσου και νησίδων στα νότια Δωδεκάνησα.

Σαύρα του Μοριά *Algyrodes moreoticus*

Μήκος σώματος έως 5 εκατοστά. Έντονος φυλετικός διμορφισμός ως προς το χρωματισμό: θηλυκά με ενιαίο ανοιχτή της ουρά καφέ, αρσενικά με καφέ-λαδί χρώμα, μαύρες πλευρές με κίτρινες ή τουρκουάζ κτλίδες και δύο φωτεινές γραμμές πλευροφραχία κατά μήκος του σώματος από το μάτι μέχρι τη βάση της ουράς. Οι φοιλίδες της είναι μεγάλες και έντονα τροπιδωτές.

Βασικά στοιχεία βιολογίας
Ημερόβιο είδος. Συναντάται σε ανοιχτά δάση, ρεματιές, ξερολιθίες με μεσογειακή μακιά, ελαιώνες, ακόμα και σε κήπους χωρίων. Πολύ συχνά κινείται μέσα και κάτω από τη φυλλοστρωμή. Τρέφεται με μικρά Αράχνες και Ακάρεα. Αναπαραγωγή μεταξύ Μαρτίου και Ιουλίου. Τα θηλυκά γεννούν 4-8 μικρά αυγά.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Πελοποννήσου με παρουσία και σε Κεφαλονιά, Ιθάκη, Ζάκυνθο, Στροφάδες.

Γραικόσαυρα *Hellenolacerta graeca*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Στενό, επίμηκες σώμα με μακριά, καλοσχηματισμένα άκρα. Χρωματισμός ράχης λαδί με πολλά μαύρα στίγματα. Πλευρά πολλού σκούρα με αρκετές κιτρινοπράσινες κτλίδες. Η κοιλιά είναι ανοιχτόχρωμη, αλλά κατά την αναπαραγωγή τα αρσενικά μπορεί ειματίζουν πορτοκαλί αποχρώσεις γαλάζιες κτλίδες στα πλευρά.

Βασικά στοιχεία βιολογίας
Ημερόβιο είδος. Τριπάνει σε σχισμές και έχει εντυπωσιακή ικανότητα αναρρίχησης. Η χειμερία νάρκη διαρκεί από τις αρχές Δεκεμβρίου έως τα μέσα Μαρτίου, αλλά ενεργοποιείται και τις ηλιόλουστες μέρες του χειμώνα. Αναπαραγωγή μεταξύ Απριλίου-Ιουλίου, γεννώντας μια φορά ετησίως 1-6 αυγά. Τρέφεται με χερσαία Αρθρόποδα.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Πελοποννήσου. Κατανέμεται σε μικρούς, και γεωγραφικά απομονωμένους πληθυσμούς από το επίπεδο της θάλασσας ως και τα 1.600 μέτρα.

Λεβεντόσαυρα *Podarcis levendis*

Οφιόμορος *Ophiomorus punctatissimus*

Οχιά της Μήλου *Macrovipera schweizeri*

Οχιά της Πίνδου *Vipera graeca*

Μήκος σώματος έως 8 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης πρασινωπός έως καφέ με μαύρα στίγματα και κτλίδες. Η κοιλιά είναι ανοιχτόχρωμη, αλλά κατά την αναπαραγωγή τα αρσενικά μπορεί ειματίζουν πορτοκαλί αποχρώσεις γαλάζιες κτλίδες στα πλευρά.

Βασικά στοιχεία βιολογίας
Ημερόβιο είδος. Παραμένει δραστήριο όλο το χρόνο. Αναπαραγωγή την άνοιξη. Τα θηλυκά γεννούν συνήθως δύο φορές το χρόνο. Το ενδιαίτημα της αποτελείται από αραιά φρύγανα, πέτρες και βράχια. Τρέφεται με ασπόνδυλα (κυρίων Έντομα και Αράχνες), αλλά και φυτική ύλη (κυρίων φύλλα).

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος των νησίδων Πορί και Λαγούθαρδος μεταξύ Κυθήρων και Αντικυθήρων.

Σαύρα της Μήλου *Podarcis milensis*

Κονάκι του Ιονίου *Anguis cephalonica*

Οθωμανική Οχιά *Montivipera xanthina*

Μήκος σώματος έως 7 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καφέ-γκρι με σκουρόχρωμες ραχιαίες γραμμές που σχηματίζουν σχήμα V. Έχει χαρακτηριστικές κάθετες οφθαλμικές κόρες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Κρήτης.

Σαμιαμίδη των Δωδεκανήσων *Mediodactylus oertzeni*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καφέ-γκρι με σκουρόχρωμες ραχιαίες γραμμές που σχηματίζουν σχήμα V. Το σώμα του διατρέχουν πολυάριθμες ευθείες γραμμές από μικρά φυμάτια που φτάνουν μέχρι την ουρά. Έχει χαρακτηριστικές κάθετες οφθαλμικές κόρες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Κρήτης. Η παρουσία του περιορίζεται στο δυτικό τμήμα του νησιού καθώς και σε περιφερικές νησίδες.

Σαύρα του Μοριά *Algyrodes moreoticus*

Μήκος σώματος έως 8 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης με φωτεινό πράσινο χρώμα και πολλά σκούρα σημάδια. Χρωματισμός κοιλιάς γκρι ή υπόλευκος, πλευρά καστανό-λαδί με μάυρα στίγματα. Κατά την αναπαραγωγή τα αρσενικά εμφανίζουν στην περιοχή της κοιλιάς έντονα πορτοκαλί χρώμα.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Απαντά σε μεγάλη ποικιλία ενδιαίτημάτων από το επίπεδο της θάλασσας μέχρι τα 1.500 μέτρα. Δραστηριοποιείται τόσο στο έδαφος όσο και στα βράχια καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με εξαιρέσεις ορεινών πληθυσμούς που εφαρμόζουν χειμεριά νάρκη. Αναπαραγωγή μεταξύ Μαρτίου-Ιουνίου το Μάρτιο. Τα θηλυκά γεννούν 2-7 αυγά.

Εξάπλωση
Απαντά στην Ιταλία, τα Βαλκάνια και τη δυτική Ασία. Στην Ελλάδα εξαπλώνεται σε όλη την ηπειρωτική χώρα και σε πολλά νησιά.

Γραικόσαυρα *Hellenolacerta graeca*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Στενό, επίμηκες σώμα με μακριά, καλοσχηματισμένα άκρα. Χρωματισμός ράχης λαδί με πολλά μαύρα σημάδια. Πλευρά πολλού σκούρα με αρκετές κιτρινοπράσινες κτλίδες. Η κοιλιά είναι ανοιχτόχρωμη, αλλά κατά την αναπαραγωγή τα αρσενικά μπορεί ειματίζουν πορτοκαλί αποχρώσεις γαλάζιες κτλίδες στα πλευρά.

Βασικά στοιχεία βιολογίας
Ημερόβιο είδος. Τριπάνει σε σχισμές και έχει εντυπωσιακή ικανότητα αναρρίχησης. Η χειμερία νάρκη διαρκεί από τις αρχές Δεκεμβρίου έως τα μέσα Μαρτίου, αλλά ενεργοποιείται και τις ηλιόλουστες μέρες του χειμώνα. Αναπαραγωγή μεταξύ Απριλίου-Ιουλίου, γεννώντας μια φορά ετησίως 1-6 αυγά. Τρέφεται με χερσαία Αρθρόποδα.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Πελοποννήσου. Κατανέμεται σε μικρούς, και γεωγραφικά απομονωμένους πληθυσμούς από το επίπεδο της θάλασσας ως και τα 1.600 μέτρα.

Λεβεντόσαυρα *Podarcis levendis*

Οφιόμορος *Ophiomorus punctatissimus*

Οχιά της Μήλου *Macrovipera schweizeri*

Μήκος σώματος έως 7 εκατοστά. Φυλετικός διμορφισμός ως προς το χρωματισμό ράχης: αρσενικά με καφέ-γκρι έως πρασινωπό χρώμα και μαύρες πλευρές με μεγάλες πτλέ, γαλάζιες, άσπρες ή κίτρινες κτλίδες. Χρωματισμός κοιλιάς με μουντό καφέ χρώμα και ανοιχτόχρωμες πλευρικές γραμμές και ανοικτόχρωμες κτλίδες στον λαιμό.

Βασικά στοιχεία βιολογίας

Ημερόβιο είδος. Απαντάται σε θαμνώδεις περιοχές με αραιή βλάση, καλυμμένες σε μεγάλο ποσοστό από πέτρες και βράχια ή σε αμμώδη ενδιαίτημα. Αναπαραγωγή μεταξύ Φεβρουαρίου-Μαΐου. Τα θηλυκά γεννούν 1-5 αυγά, δύο φορές το χρόνο. Τρέφεται με μικρά Ασπόνδυλα, ιδιαίτερα Κολεόπτερα, αλλά και σαλιγκάρια και Αράχνες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Κρήτης. Η παρουσία του περιορίζεται στο δυτικό τμήμα του νησιού καθώς και σε περιφερικές νησίδες.

Σαμιαμίδη των Δωδεκανήσων *Mediodactylus oertzeni*

Μήκος σώματος έως 10 εκατοστά. Χρωματισμός ράχης καφέ-γκρι με σκουρόχρωμες ραχιαίες γραμμές που σχηματίζουν σχήμα V. Το σώμα του διατρέχουν πολυάριθμες ευθείες γραμμές από μικρά φυμάτια που φτάνουν μέχρι την ουρά. Έχει χαρακτηριστικές κάθετες οφθαλμικές κόρες.

Εξάπλωση
Ενδημικό είδος της Κρήτης.